הוה אמינא לה לשטן גירא בעיניך. כלומר הייתי מתגרה בו ושטן הוא יצר הרע ולא אירא שיחטיאני: **אדידך על צוארי דבריך.** בעוד ידך תקיפה על בנך קודם שיגדיל ולא יקבל תוכחתך השיאו אשה: **משיסתר.** שנין הגיע זמן לכנוס ויותר מעשרין ותרתין אל תאחרהו.

לשון אחר אדידך על צוארי דבריך בשעה שעוד ידך תקיפה עליו הוי זהיר ללמדו תוכחות ואיזה זמנו משיתסר ועד עשרים ותרתין בגיר משיתסר אין בו דעת לקבל תוכחות כל כך ואל תכביד יסורין ותוכחות ויותר מעשרים ותרתין יש לחוש [ג] שלא יבעטו וזה עיקר: **על פי דרכו.** דרך שכל ימיו יהא מתנהג בו חנוך לו בנערותו ואיזהוי נערותו רבי יהודה ורבי נחמיה כו': **זבולון בן דן.** תלמיד שהיה בימיהם: **אינו מלמדו משנה.** [ד] אין חובת בנו עליו אלא במקרא מכאן ואילך ילמד הוא לעצמו: **תורה.** ולא נביאים וכתובים [ה]: **כזבולון בן דן שלמדו אבי אביו.** ועד היכן נמי דקאמרי הכי קאמרי' עד היכן אדם חייב [ו] ללמוד תורה בדורותיו אמר רב יהודה לבנו ולבן בנו: **דשדי דיסנא ארישיה.** סדין שאינו ראוי לעטיפת הראש אלא כיסוי בעלמא שם על ראשו שלא ליגל בגיורו ראשו [ז] ולא הספיק להתעטף בסודרו: **מאי רוני האי.** שמיהרת לצאת בלא עטיפה ההוגנת לך: **לא טעים אומלא.** בשר מעט בגחלים היו רגילין לטעום בבקר: **עד דמקרי לינוקא ומוספיה.** מהדר לו מה שקרא אתמול ומלמדו עוד פסוק יותר: **אלא ושלשתם.** מדלא כתיב [ח] ושניתם שלשתם: **ליומי.** ימי השבוע: [ט] **לפיכך נקראו כו'.** מילתא באפי נפשה היא: **גמ'.** סברות וטעמי סתימתיהן של משניות ולתרצם במה שסותרות זו את זו: **נקראו ראשונים סופרים.** כדכתיב (ד"ה ה ב) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ: **וי"ו דגחון.** כל הולך על גחון: **לא זזו משם.** לא אתפרש היכא: **חסר ממנו.** ממנין ס"ת: **יהו מחודדין בפיך.** חזור עליהם ובדוק בעומקם שאם ישאלך אדם לא תצטרך לגמגם אלא שתוכל לומר מיד:

הוה אמינא [ג] לשטן גירא בעיניך א"ל רבא לר' נתן בר אמי אדידך על צוארי דבריך משיתסר ועד עשרים ותרתי ואמרי לה מתמני סרי עד עשרים וארבעה כתנאי [1] חנוך לנער על פי דרכו ר' יהודה ורבי נחמיה חד אמר משיתסר ועד עשרים ותרתין וחד אמר מתמני סרי ועד עשרים וארבעה: עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה אמר רב יהודה אמר שמואל כגון זבולון בן דן שלימדו אבי אביו מקרא ומשנה ותלמוד הלכות ואגדות מיתיבי למדו מקרא אין מלמדו משנה ואמר רבא מקרא זו תורה כזבולון בן דן ולא כזבולון בן דן כזבולון בן דן שלמדו אבי אביו ולא כזבולון בן דן דאילו התם [א]מקרא משנה ותלמוד הלכות ואגדות ואילו הכא מקרא לבד ואבי אביו מי מיחייב והתניא [2] ולמדתם אותם את בניכם ולא בני בניכם ומה אני מקיים [3] והודעתם לבניך ולבני בניך לומר לך שכל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות הוא דאמר כי האי תנא דתניא ולמדתם אותם את בניכם אין לי אלא בניכם בני בניכם מנין [ב] ת"ל והודעתם לבניך ולבני בניך א"כ מה ת"ל בניכם בניכם [ג] ולא בנותיכם [ד] אמר ריב"ל כל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב רבי חייא בר אבא אשכחיה לריב"ל דשדי דיסנא ארישיה וקא ממטי ליה לינוקא לבי [ה] כנישתא א"ל מאי כולי האי א"ל מי זוטר מאי דכתיב והודעתם לבניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב מכאן ואילך רבי חייא בר אבא לא טעים אומצא עד דמקרי לינוקא ומוספיה רבה בר רב הונא לא טעים אומצא עד דמייתי לינוקא לבית מדרשא אמר רב ספרא משום ר' יהושע בן חנניא מאי דכתיב [4] ושננתם לבניך אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם [ו] לעולם [ז] ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד מי יודע כמה חיי [ד] לא צריכא ליומי לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה שהיו אומרים וא"ו [5] דגחון חציין של אותיות של ס"ת [6] דרש דרש חציין של תיבות [7] והתגלח [ח] של פסוקים [8] יכרסמנה חזיר מיער עי"ן דיער חציין של תהלים [9] והוא רחום יכפר עון חציו דפסוקים בעי רב יוסף וא"ו דגחון מהאי גיסא או מהאי גיסא א"ל [ט] ניתי ס"ת ואימנינהו מי לא אמר רבה בר בר חנה [י] לא זזו משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום א"ל אינהו בקיאי בחסירות ויתרות אנן לא בקיאינן בעי רב יוסף והתגלח מהאי גיסא או מהאי גיסא א"ל אביי פסוקי מיהא ליתו לימנוי' בפסוקי נמי לא בקיאינן [י] דכי אתא רב אחא בר אדא אמר במערבא פסקי ליה להאי קרא לתלתא פסוקי [10] ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן תנו רבנן [כ] חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה פסוקים הוו פסוקי ס"ת יתר עליו תהלים שמונה חסר [א] ממנו דברי הימים שמונה [ל] תנו רבנן ושננתם שיהו דברי תורה מחודדים בפיך שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד [מ] שנאמר אמור

משטוטל ידיו ורבי חנינא אמר משיתיר חגורו ומפרש התם הא לן והא להו וע"כ רבי חנינא אע"ג שהיה מארץ ישראל היה מדבר לתלמידים שלפניו מבבל דלאמרי' התם הני חברין בבלאי כיון דשרו המייהו לא מטרחי להו משמע דבני בבל היו רגילין בהתרת חגורה ומיהו קשה מהא דאמר בפרק כילד מברכין (ברכות דף מד.[מ]) דקאמר רב חסדא על הארץ ועל פירותיה ורבי יוחנן אמר על הארץ ועל הפירות [א] ופריך עלה דרב חסדא אינהו אכלי ואנן מברכים ומשני איפוך ומאי קושיא דלמא רב חסדא שהיה מבבל מדבר לתלמידים שהיו לפניו מא"י ור' יוחנן לבני בבל כמו בכל דוכתי וי"ל דקיס להו דלא הוו באותה שעה תלמידי דרב חסדא מתלמידי א"י ומיהו נראה לה"ר יצחק דמההיא דכילד מברכין ל"ק מידי דשאני ענין אכילה וברכות דדין הוא לכל אדם שיברך לפי המנהג של מקום שהוא [ב] שם אפי' לא היה מאותו מקום ולהכי מתמה גמרא אליבא דרב חסדא שהיה מבבל [ג] ולמה מברכין על פירותיה דמשמע היינו פירות של א"י: [ד] **[יתר עליו תהלים שמונה כו'.** תימה דע"כ בחומש יש יותר דאפילו אם יהיו פסוקי תהלים מג' תיבות בלבד אינו כ"כ כמו שיש בחומש. מ"ר]: **לא צריכא ליומי.** פירש בקונטרס ימי השבת כלומר שני ימים מקרא [ב] ושני ימים משנה ושני ימים גמרא [ג] ולא נהירא דא"כ אכתי הוה מצי למיפרך מי ידע כמה חיי ונ"ל לפרש בכל יום ויום עצמו שלא על כן תיקן בסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דזמרה לומר מקרא ומשנה וגמרא [ד] ור"ת פי' שאנו סומכין אהא דאמרינן בסנהדרין (דף כד.[ה]) בבל בלולה במקרא במשנה ובגמרא דגמרת בבל בלול מכולם [ו]:

נקראו סופרים. פי' בקונטרס דלכתיב ומשפחות סופרים יושבי יעבץ וכירושלמי (שקלים פ"ה) מפרש שעשו כל התורה כולה מספרות כגון אבות מלאכות ארבעים חסר אחת (שבת דף עג.) וארבעה אבות נזיקין (ב"ק דף כ.) וכיוצא בהם: **אל תגמגם ותאמר לו.** והא דאמר בחלו מליאות (ב"מ דף כג:[ז]) דצורבא מרבנן משני בדיבוריה במסכ' אומר ר"ת דהיינו אם שואלים אותו אם למדת מסכת זו אל יתגאה לומר שלמדה כלומר למדתי הרבה אבל אם שואלים אותו דבר הלכה או שריכין ללמוד ממנו מסכ' צריך שיהיו מחודדים בפיו שלא יגמגם בדבר ולא דמי להא דאמר מר (מסכת ד"א זוטא פ"ג) למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז דהיינו במילי דעלמא ואפילו בדברי תורה לא יאמר יודע איני דבר להתפאר בו בכך אלא מה שיודע יורה וילמוד לתלמידים:

א [מיי' פ"א מהל' ת"ת הל"ז טוש"ע י"ד סי' רמה סעיף ו]:

שכד ב מיי' פ"א מהל' ת"ת הלכה ב סמג עשין יב טוש"ע י"ד סימן רמה סעיף ג:

שכה ג ד מיי' שם הלי"א וסמג שם טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף ד:

תורה אור השלם

1. חָנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ גַּם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה: משלי כב ו
2. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: דברים יא יט
3. רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ: דברים ד ט
4. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: דברים ו ז
5. כֹּל הוֹלֵךְ עַל גָּחוֹן וְכֹל הוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע עַד כָּל מַרְבֵּה רַגְלַיִם לְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי שֶׁקֶץ הֵם: ויקרא יא מב
6. וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת דָּרֹשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהִנֵּה שָׂרַף וַיִּקְצֹף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן הַנֹּתָרִים לֵאמֹר: ויקרא י טז
7. וְהִתְגַּלַּח וְאֵת הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית: ויקרא יג לג
8. יְכַרְסֶמְנָּה חֲזִיר מִיָּעַר וְזִיז שָׂדַי יִרְעֶנָּה: תהלים פ יד
9. וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: תהלים עח לח
10. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל יְיָ: שמות יט ט

מוסף תוספות

א. ואמר התם לא פליגי הא לן הא להו. תוס' שבת ט: ב. ולשון ליומי דחקו לפרש כן. תוס' ע"ז יט: ג. פסוקי התמיד ומשנת איזהו מקומן וברייתא דרבי ישמעאל. תוס' שם. ד. ובו אנו יוצאים ידי חובותינו. תוס' הרא"ש.

תוס' ר"י הזקן

גירא. חץ, ומשל הוא. ידך על צוארא דבריך. כלומר דקדק אחריו שילך בדרך טובה שאם ילך בה בזה הזמן כל ימיו ילך בה דכתיב חנוך לנער על פי דרכו, הרגילהו בדרך ראויה לו גם כי יזקין לא יסור ממנה. ואית דמפרש ידך ממש, כלומר הכהו דרך תוכחה, והא דאמרינן [מו"ק יז, א] לפני עור לא תתן מכשול [ויקרא יט, יד] לאזהרה למכה בנו גדול, איירי דוקא במכה והולך.

הגהות הב"ח

(ו) רש"י ד"ה גמ' ל"ל קודם ד"ה לפיכך:

הגהות הגר"א

[א] חסר דניאל וד"ה כו' כל"ל:

מוסף רש"י

חנוך לנער על פי דרכו. לפי מה שתלמד לנער ותתנהגהו בדברים אם לטוב אם לרע גם כי יזקין לא יסור ממנו (משלי כב ו). תלמוד. סברת טעמי המצוות שממנו יוצאה הולאה אבל המוריס הולאה מן המשנה נקראו מבלי העולם בתס' סוטה (כב.) (ברכות ה.). לתת לב להבין סתימות טעמי המשנה מה הם וכששתים סותרות זו את זו יבין לתרץ שיהיו שתיהן קיימות או לדעת דברי התנאים המולקים בדבר ומימא הא מני פלוגי תכס הוא (ב"מ לג.). לא צריכא ליומי. ג' ימים מקרא וב' ימים משנה וכו' וכן כל שבוע ושבוע (ע"ז יט:). לא זזו משם. לא ידענו היכא אימתר ומיהו לענין וי"ו דגחון אתמר, מדפרכינן לה ומתרצינן אינהו הוו בקיאי בחסרות ויתרות, ש"מ לענין אותיות אימתר (שבת מט:).

האשה נקנית פרק ראשון קידושין

אמור לחכמה אחותי את. שתהא בקי בה כאחותך שאסורה לך. אי נמי מסיפא דקרא ומודע לביה תקרא שתהא ר) ידוע לך: **כחצים ביד גבור.** שנלחם בהם עם אויבים: **כן בני הנעורים.** תלמידיו של אדם הקרויין בניו כמו שאמר יחזקיהו (ד"ה ג כט) בני עתה אל תשלו ואומר הנה אנכי והילדים אשר נתן לי וגו' (ישעיה ח): **אשר מלא את אשפתו מהם.** משוס דדמינהו לחצים נקט לשון מילוי אשפה: **את אויביו בשער.** סיפא דאשרי הגבר הוא: **נעשו אויבים.** מתוך שמקשים זה לזה ואין זה מקבל דברי זה: **את והב בסופה.**

אם ברזל הוא מתפוצץ. תימה דהא קרא משמע שהפטיש מפוצץ סלע ומשברו[א] וכן קשה בפרק ד) דיני ממונות (סנהדרין דף לד.) דקאמר מה פטיש מתחלק לכמה נילוצות אף דברי תורה מתחלק לכמה טעמים ושם גרים דשב"ס מחלק ול"ג מתחלק[ב] ויש ה) שגורס כאן אם ברזל הוא ו) מפעפע ואם סלע הוא מתפוצץ שנאמר הלא כה דברי כאש וכפטיש יפוצץ סלע שהאש מפעפע הברזל והפטיש מפוצץ את הסלע ור"ת מפרש שהסלע משבר[ג] את הברזל וה"ק וכפטיש יפוצץ מכח סלע[ד] כלאמר במדרש ז) מעשה באחד שלקח סנפירינון[ה] לבודקו נתנו על הסדן והכה בקורנס נשבר הקורנס ונחלק הסדן והסנפירינון לא זז ממקומו[ו] ה): **שיש רשות אחרים עליה.** ולע"ג דמעשה ידיה לבעלה מדרבנן בעלמא[ז] מ"מ אינה מצויה אצל אביה אלא אצל בעלה[ח]:

כבד

[1] ג)[א]אמור לחכמה אחותי את וגו' ואומר [2]קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך ואומר [3]כחצים ביד גבור כן בני הנעורים ואומר [4]חצי גבור שנונים ואומר [5]חציך שנונים עמים תחתיך יפלו ואומר [6]אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער מאי את אויבים בשער אמר רבי חייא בר אבא אפי' האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה שנאמר [7]את והב בסופה אל תקרי בסופה אלא בסופה: [ב]ת"ר [8]ושמתם סם תם נמשלה תורה כסם חיים משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו בני כל זמן שהרטיה זו על מכתך אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתיירא ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה [ג]נומי כך הקב"ה אמר להם לישראל בני [ד]בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה [ה]אין אתם נמסרים בידו שנאמר [9]הלא אם תטיב שאת ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו שנא' לפתח חטאת רובץ ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו בך שנאמר ואליך תשוקתו ואם אתה רוצה אתה מושל בו שנאמר ואתה תמשל בו [ו]ת"ר קשה יצר הרע שאפילו יוצרו קראו רע שנאמר [10]כי יצר לב האדם רע מנעוריו [ז]אמר רב יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר [11]רק רע כל היום ואמר [ח]ר"ש בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר [12]צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר [ט]אלהים לא יעזבנו בידו תנא דבי ר' ישמעאל בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ שנאמר [13]הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע אם אבן הוא נימוח שנאמר [14]הוי' כל צמא לכו למים ואומר [15]אבנים שחקו מים: להשיאו אשה: מגלן דכתיב [16]קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים [י]בשלמא בנו בידו אלא בתו בידו היא הכי קאמר להו [יא]ניתן לה מידי [יב]ולבשייה ונכסייה כי היכי דקפצו עלה אינשי: ללמדו אומנות: מנלן אמר חזקיה דאמר קרא [17]ראה חיים עם אשה אשר אהבת אם אשה ממש היא כשם שחייב להשיאו אשה כך חייב ללמדו אומנות אם תורה היא כשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות: ויש אומרים אף להשיטו בנהר: מאי טעמא חיותיה הוא: רבי יהודה אומר כל שאינו מלמדו אומנות מלמדו ליסטות: ליסטות ס"ד אלא כאילו מלמדו ליסטות מאי בינייהו דאגמריה עיסקא: כל מצות האב על הבן וכו': מאי כל מצות האב על הבן אילימא כל מצותא דמיחייב אבא למיעבד לבריה נשים חייבות והתניא [יג]האב חייב בבנו למולו ולפדותו אביו אין אמו לא אמר רב יהודה הכי קאמר כל מצות האב המוטלת על הבן לעשות לאביו אחד אנשים ואחד נשים חייבין תנינא להא דת"ר [יד]איש אין לי אלא איש אשה מנין [טו]כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים א"כ מה ת"ל איש איש [טז]סיפק בידו לעשות אשה אין סיפק בידה לעשות מפני שרשות אחרים עליה אמר רב אידי בר אבין אמר רב [יז]נתגרשה שניהם שוים [יח]ת"ר [19]כבד את אביך ואת אמך ונאמר [20]כבד את ה' מהונך [יט]השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום [כ]נאמר [21]איש אמו ואביו תיראו ונאמר [22]את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום נאמר [23]מקלל אביו ואמו מות יומת ונאמר [24]איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום אבל בהכאה ודאי אי אפשר וכן בדין ששלשתן שותפין בו [כא]ת"ר שלשה שותפין הן באדם הקב"ה ואביו ואמו בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני [כב]תניא רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו

ב. שאין הפטיש מתחלק אלא הסלע. תוס' סנהדרין לד. ולא יתכן להגיה כן כלל דמה לו להזכיר הפטיש הו"ל למימר מה סלע מתחלק ועוד בהך דהכא משמע שהברזל מתפוצץ. תוס' סוכה נב. ג. בתוס' הרא"ש כתוב. שיש סלע שמשבר. ד. ואע"ג דלא כתיב יפוצצו סלע הברכה משמע שהברזל מתפוצץ. תוס' סוכה נב. ה. הוא אבן ספיר. תוס' סוכה נב: ו. וקשה לפר"ת דבריש מס' תענית (ד.) אמר כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח שנאמר כפטיש יפוצץ סלע אלמא פטיש קשה ופוצץ את הסלע. שם. ז. ואינה יכולה לשמש אביה. תוס' הרא"ש.

עין משפט נר מצוה

שכו א מיי' פ"כ מהל' סנהדרין הלכה ז סמג עשין מ טוש"ע חו"מ סימן י סעיף ח:
שכז ב מיי' פ"כ מהל' אישות הל' ח סמג לאוין פח טוש"ע אה"ע סימן קיג סעיף ח:
שכח ג ד מיי' פ"ו מהל' ממרים הל' ו סמג עשין קיג טוש"ע י"ד סימן רמ סעיף יח:
שכט ה מיי' שם הלכה ח:

מוסף רש"י

כן בני הנעורים. אלו התלמידים שאדם מעמיד מנעוריו (תהילים קכב ד). **אשר מילא את אשפתו.** מלותם מתים. **לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער.** תלמידי חכמים שמנלחים זה את זה בהלכה ונראים כאויבים זה לזה (שם ה). **נומי.** כמו מת ומלעבו (ע"ז י: ושם נימא). **ובראתי לו תורה תבלין.** שהיא מבטלת את הרהורי עבירה, דלאמר אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח כו' (ב"ב עח.). **רק רע כל היום.** כל היום רעתו מתוספת (סוכה נב.). **ה' לא יעזבנו בידו.** בתריה כתיב (שם). **הלא כה דברי כאש.** והאש מפעפע את הברזל, והיינו מתפוצץ, שהנילוצות ניתזין ממנו (שם). **כאש.** שממתק כל גופו (תענית ד.). **וכפטיש יפוצץ סלע.** מתחלק הסלע על ידו לכמה נילוצות (שבת פח:). **לכו למים.** ומשלה תורה למים, וכתיב אבנים שחקו מים (שם). **בשלמא בנו בידו.** לנקש לו אשה, שדרכו של איש לחזר על אשה, אלא **בתו בידו היא.** וכי דרך אשה לחזר על איש (כתובות נב:). **איש סיפק בידו לעשות.** לכבד את אביו, שאין אימת אחריס עליו (לקמן לה.). **השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום.** בגזירה שוה (ב"מ לב.).

תורה אור השלם

1. אָמַר לְחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ וּמֹדָע לַבִּינָה תִקְרָא:
משלי ז ד
2. קָשְׁרֵם עַל אֶצְבְּעֹתֶיךָ כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבָּךְ:
משלי ז ג
3. כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים:
תהלים קכז ד
4. חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים:
תהלים קכ ד
5. חִצֶּיךָ שְׁנוּנִים עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְּלוּ בְּלֶב אוֹיְבֵי הַמֶּלֶךְ:
תהלים מה ו
6. אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי יְדַבְּרוּ אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר:
תהלים קכז ה
7. עַל כֵּן יֵאָמֵר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת יְיָ אֶת וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת הַנְּחָלִים אַרְנוֹן:
במדבר כא יד
8. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם:
דברים יא יח
9. הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵּיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ:
בראשית ד ז
10. וַיַּרְח יְיָ אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל לִבּוֹ לֹא אֹסִף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו וְלֹא אֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי:
בראשית ח כא
11. וַיַּרְא יְיָ כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם:
בראשית ו ה
12. צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ:
תהלים לז לב
13. הֲלוֹא כֹה דְבָרַי כָּאֵשׁ נְאֻם יְיָ וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע:
ירמיהו כג כט
14. הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב:
ישעיהו נה א
15. אֲבָנִים שָׁחֲקוּ מַיִם תִּשְׁטֹף סְפִיחֶיהָ עָפָר אֶרֶץ וְתִקְוַת אֱנוֹשׁ הֵאֲבַדְתָּ:
איוב יד יט
16. קְחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָנִים וּבָנוֹת וּקְחוּ לִבְנֵיכֶם נָשִׁים וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לַאֲנָשִׁים וְתֵלַדְנָה בָנִים וּבָנוֹת וּרְבוּ שָׁם וְאַל תֵּמָעֵטוּ:
ירמיהו כט ו
17. רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ כָּל יְמֵי חַיֵּי הֲבֶלֶךָ אֲשֶׁר נָתַן לְךָ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כָּל יְמֵי הֲבָלֶךָ כִּי הוּא חֶלְקְךָ בַּחַיִּים וּבַעֲמָלְךָ אֲשֶׁר אַתָּה עָמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ:
קהלת ט ט
18. כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלָהֶיךָ נֹתֵן לָךְ:
שמות כ יא
19. כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ אֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן תַּאֲרִכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ:
דברים ה יג
20. וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ:
ויקרא כד טו
21. אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ:
דברים ו יג
22. וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת:
שמות כא יז
23. וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ:
ויקרא כד טו

מסורת הש"ס

א) [סנהדרין לד: ז:], ב) [ספרי פ' עקב (עירובין נד), ג) ע"ז י:], ד) [כ"ב נז.], ה) [בכמ"י: הרי הוא ממסר בידך, שנאמר וכו'], ו) [ספרי פ' עקב], ז) סוכה נב., ח) [שם: אימת ר' שמעון בן לקיש], ט) [בסוכה ובע"ז ה'], וכבפסוק. ומדלא"ל], י) [בכמ"י: שנאמר תאנים שחקו מים ואין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים. ועי' תענית ז ע"א], כ) כתובות נב:, כ) [ל"ל ונלבשה. רש"ש], מ) [לעיל כט.], נ) מ"כ פ' קדושים פרשה ג מוספתא פ"א, ס) [לקמן לה.], ע) ב"מ לב. מ"כ פ' קדושים פרשה ג, פ) [לקמן לב ע"א, ע"ש], צ) נדה נא, ק) מכילתא פ' יתרו פרשה ח, ר) [כרש"י שבע"י: ידועה], ש) [ב"ק פה ע"א], ת) [תענית ז ע"א, ע"ש], א) [כרש"י שבע"י: האמורה], ב) [כרש"י שבע"י: להקישם], ג) [כרש"י שבריי"ף נוסף: והילוך רגלים. וכ"ה בגלה], ד) [ל"ל אחד ד"מ], ה) [בתוס' שבע"י: שגורסין], ו) [בתוס' הרא"ש: מתפעפע], ז) [כנה איכה פ' זכו מזיריה], ח) [וע"ע תוס' שבת פח: ד"ה מה ותוס' סנהדרין לד. ד"ה מה פטיש ותוס' סוכה נב. ד"ה אם], ט) [כתובות נח ע"ב, ע"ש],

לעזי רש"י

בורפיליו"ש [בורבולי"ש]. אבעבועות, כיבים.

תוס' ר"י הזקן

(מטיל) [מנוול]. יצר הרע. חיותא הוא. אם [יפול] לים יטבע. עיסקא. להיות סוחר [לר' יהודה לא] הוי אומנות שפעמים מפסיד ואיכא דאמרי איפכא. ספק. לשון ספוק שאינו ברשות אחרים, אבל אשה היא ברשות בעלה. השוה הכתוב ברכת אב. ששוים למיתה אחת שמגדף ומקלל אביו ואמו בסקילה. וכן בדין. שישוה בכל מה שאפשר שהרי שלשתן שותפים בו. משדלתו. מפתה אותו. תרגום וכי יפתה [שמות כב, טו] ארי ישדל. כבוד. דכתיב כבד את אביך, ומורא כתיב איש אמו ואביו תיראו. ולשון הר"ם בממרים (פ"א) [פ"ו ה"ב] הקדים אב לאם לכבוד והקדים אם לאב למורא, ללמד ששניהם שוין בין למורא בין לכבוד, ע"כ. לא ידעתי למה עזב טעם האמור בגמ'.

מוסף תוספות

א. מדלא כתיב והפטיש יפוצצנו סלע וכן אנו רואים שהפטיש מפוצץ סלעים. תוס' שבת פח: